

11. Ровдо В. Сравнительная политология /В. Ровдо // учеб. пособие. – Вильнюс : ЕГУ – М.: ООО „Вариант”, 2008. – 372 с.
12. Volkov D. Specifics of the family business in Russian economy [Електронний ресурс] / D. Volkov // Life Sciennce Journal . – Vol. 11, no. 12. – 2014. – P. 825 – 828. – Режим доступу: http://www.lifesciencesite.com/ljsj/life1112s/178_26502life1112s14_825_828.pdf
13. Clark T. Queen enjoys record support in Guardian economy [Електронний ресурс]. / T. Clark // The Guardian, May, 2014. – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/uk/2012/may/24/queen-diamond-jubilee-record-support>
14. The World Values Survey (global network of social scientists) [Електронний ресурс]// WVS Association. – Режим доступу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>
15. Tang W. Interpersonal Trust and Democracy in China [Електронний ресурс] / W. Tang // International Conference : The Transformation of citizen politics and civic attitudes in three chinese societies. – Vol. 16. – 2004. – P. 1 – 28. – Режим доступу: http://www.asianbarometer.org/newenglish/publications/ConferencePapers/2004Tconference/T_04_no.16.pdf
16. To the district born : Political families are on the rise [Електронний ресурс] // Japanese politics. – November, 2014. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/asia/21635073-political-families-are-rise-district-born>
17. Park T. The Influences of Familism on Interpersonal Trust of Korean Public Officials [Електронний ресурс] / T. Park // International Review of Public Administration. – Vol. 9, no. 1. – 2004. – P. 121-135. – Режим доступу: www.kapa21.or.kr/data/data_download.php?did=1629
18. Фисун А. Постсоветские неопатримониальные режимы: генезис, особенности, типология / А.А. Фисун // Отечественные записки. – М., 2007. – Т. 39. – № 6. – С. 8-28.
19. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом і демократією: політичний режим після „помаранчевої революції” / Ю. Мацієвський // Політичний менеджмент. – 2006. – № 5. – С. 18-32.
20. Fisun O. Rethinking Post-Soviet Politics from a Neopatrimonial Perspective / O. Fisun // Democratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization. – 2012. - Vol. 20, No. 2. – P. 87-96.

УДК 342.51

Ганжа А.М.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

НЕОПАТРИМОНИАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ В УКРАЇНІ 2010-2015: АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Розглядається український політичний режим 2010-2015 років. Зокрема проаналізовано режим В. Ф. Януковича та виявлені причини його краху крізь призму дослідження Євромайдану 2013-2014рр. як складової неопатримониального політичного процесу. Особлива увага у роботі приділена взаємодії Президента та Прем'єр-міністра в умовах повернення Конституції зразка 2004 року.

Ключові слова: неопатримоніалізм, клани, фінансово-промислові групи, патронажно-клієнтарні відносини, пошук ренти

Ганжа А.Н

НЕОПАТРИМОНИАЛЬНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ РЕЖИМ В УКРАИНЕ 2010-2015: АНАЛИЗ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Рассматривается украинский политический режим 2010-2015 годов. В частности проанализирован режим В. Ф. Януковича и выявлены причины его краха сквозь призму исследования Евромайдана 2013-2014 гг. как составляющей неопатримониального политического процесса. Особое внимание в работе уделено взаимодействию Президента и Премьер-министра в условиях возвращения Конституции 2004 года.

Ключевые слова: неопатримониализм, кланы, финансово-промышленные группы, патронажно-клиентарные отношения, поиск ренты

Hanzha A.

NEOPATRIMONIAL POLITICAL REGIME IN UKRAINE 2010-2015: THE ANALYSIS OF FUNCTIONING OF POLITICAL SYSTEM

This article touches upon Ukrainian political regime in the 2010-2015. V. F Yanukovych's regime is analyzed and revealed the reasons for his failure through the research of Euromaidan 2013-2014 as a component of the neopatrimonial political process. Special attention is given to the interaction between the President and the Prime Minister in terms of returning to the 2004 Constitution.

Key words: *neopatrimonialism, clans, financial and industrial groups, patron-client relations, rent seeking*

Дослідження сучасного неопатримоніального політичного режиму України є надзвичайно актуальним явищем сьогодення. Характерною ознакою цього режиму є „патронажно-клієнтарні” відносини, які базуються на раціонально-легальній основі, але функціонують в ареалі неформальних практик. Така тенденція є закономірністю для незахідних політичних систем, де правлячі групи виконують роль володаря держави, а сам політичний процес функціонує задля захоплення/розділу держави з метою отримання ренти. Україна займає особливе місце у системі пострадянських держав з неопатримоніальними політико-режимними характеристиками [1]. За часів незалежності, країна пережила дві революції, метою яких, априорі, була спроба трансформувати політичну систему та побудувати сильне громадянське суспільство, яке сприяло б посиленню держави, але водночас було би гідним опонентом влади. Проблема полягає в тому, що Україна є за своєю суттю державою-патримонією олігархічних груп, які цілком і повністю керують країною як своїм власним володінням. Таким чином, державні інститути, громадянські рухи та спроби реформування політичної системи мають фасадний або фіктивний характер.

З приходом до влади В.Ф. Януковича український неопатримоніальний режим став повертатися до колишніх тенденцій епохи Л.Кучми. Перші кроки президента у внутрішній політиці свідчать про прагнення відновити політичну стабільність і керованість державою зверху, адміністративним шляхом. Тому, судячи з вказаних дій, цей етап можна визначити як „бюрократична стабілізація”. Ці ініціативи, ймовірно, впорядковують механізм державного управління, але не відтворюють якісних змін, оскільки здійснюються представниками бюрократії, котра користується старими адміністративними методами [2,с.26]. Сфор-

мована коаліція за участю „Партії регіонів”, „КПУ” та „Блоку Литвина”, відправляє у відставку уряд Ю. Тимошенко. Наявний партійно-парламентський ресурс дозволив отримати певний контроль над асамблеєю. Цей крок дозволив президенту легко добитися призначення на пост лояльного для себе прем'єр-міністра, М.Азарова [3,с.126]. В свою чергу Конституційний Суд скасував політичну реформу 08.12.2004 року, перевищивши свої повноваження. Пізніше нова редакція Закону про Кабінет Міністрів зробила Прем'єр-міністра підзвітним президенту. Таким чином, В. Янукович повернув суперпрезидентську Конституцію часів Л. Кучми, а також разом із виконавчою, підпорядкував собі законодавчу й судову гілки влади. Внаслідок адміністративної реформи, президент став призначати керівників центральних органів виконавчої влади, а також їхніх заступників, що перевищило можливості навіть Л. Кучми. Колосальний вплив отримала Адміністрація Президента, яка з часів президентства В. Ющенка втратила свої можливості.

Уперше в українській політиці ми побачили повний контроль президента над всією державою, патронажно-клієнтарна мережа об'єднувала всі органи влади, формальні й неформальні інститути перебували під патронатом В. Януковича та його правлячої групи. Донецький клан, який багато років ішов до цього, нарешті отримав не просто контроль над владою, а інтегрувався в центральну мережу, жорстко пов'язану з владою на місцях, що дозволило рентоорієнтованим гравцям отримати безпрецедентні преференції з боку держави для максимізації свого прибутку. Правління Януковича можна розглядати як повернення до патронажного президентства, метою якого є створення потужної та закритої, але підконтрольної правителю бюрократії. Завданням реформ, як і в будь-якій неопат-

римоніальній державі, було підвищення підконтрольності бюрократії, а не її ефективності. Експерти, зокрема, виділяють три основні групи впливу, які сформувалися навколо глави держави: 1) донецьке ядро партії (група Р. Ахметова – Б. Колеснікова, С. Ключова, М. Азарова, В. Рибак), 2) група „РосУкрЕнерго” (група Д. Фірташа, Ю. Бойка, В. Хорошковського), 3) група впливу або вертикаль президента [4, с.11].

На наш погляд, можна умовно поділити правління В. Януковича на два періоди: з 2010 по 2012, та з 2012 по 2014. У перший період ми побачили, як президент апропріював усі органи державної влади, включаючи контрольно-наглядові, побудував свою вертикаль на основі найпотужнішої патронажно-клієнтарної мережі і доміантної партії. Певним чином, це безпрецедентний випадок, багато хто порівнює цей режим із правлінням Л. Кучми, однак В. Янукович його удосконалив і зробив практично невразливим. Головна інтрига полягала в тому, чи зможе він повторити долю Л. Кучми щодо забезпечення собі другого терміну президентства. Наявність потужної підконтрольної клієнтели, якій він надав величезні можливості для отримання ренти, повинні були його в цьому підтримати, але все виявилось не так просто. В. Янукович, на відміну від Л. Кучми, виявився не просто прийнятною фігурою для олігархічних груп, а й найбільш зручною для їхнього збагачення за рахунок держави, не забуваючи при цьому й про власні інтереси. Внаслідок цього вже у 2011 р. віце-президент Академії економічних наук України М. Білопольський заявив, що Україну після 2013 року чекає дефолт з причини величезного відтоку державних коштів в офшорні зони, колосального відмивання коштів і необґрунтовано завищених податків [5].

Цілком припустимо, що олігархи з правлячої групи передбачали падіння режиму В. Януковича і тому стали інвестувати у такі нові політичні проекти, як „УДАР” та „Радикальна Партія Олега Ляшка” (Д. Фірташ, С. Львовчкін). Утім залишався без уваги той момент, що окрім головних олігархічних груп, існували ті, які були інтегровані в центральну патронажно-клієнтарну мережу лише частково, тобто основні потоки ренти отримували олігархічні кола, близькі до Президента. Такі частково інтегровані групи, як „Приват” І. Коломойського і Г. Богολубова, група В. Пінчука, П. Порошенка, а також маловідомі тіньові впливові гравці були незадоволені дис-

балансом прибутку, отже мріяли про його перерозподіл. Іншими словами, це фактор, можливо, став однією з головних причин всередині вітчизняних фінансово-промислових груп, а відтак і самої революції.

Перемога на парламентських виборах 2012 р. дозволила В. Ф. Януковичу побудувати партійно-парламентську систему з доміантною партією і почати свій другий період правління. Комуністична партія після виборів долучилася до більшості з „Партією регіонів”, а М. Азаров знову став прем'єр-міністром. „Партія регіонів” отримала повний контроль над асамблеєю та стала домінуючою політичною силою у парламенті. Зазначимо, що саме з моменту призначення другого уряду М. Азарова почала хитатися патронажно-клієнтарна мережа В. Януковича. Після 2012 р. в українській політологічній термінології з'явився термін „Сім'я”. Він означав наблизених до президента молодих політиків, „команди майбутнього”, яка здійснюватиме реформи. Ключові персони „сім'ї” – В. Захарченко, С. Арбузов, Ю. Колобов, Е.Ставицький, О. Клименко. Міністрами стали представники Р. Ахметова, Д. Фірташа та інших наблизених до президента осіб.

На думку політологів, уряд „сім'ї” та Р. Ахметова відіграв роль сполучної ланки між „Партією регіонів” та „младореформаторами” [6]. Призначення М. Азарова було покликане зменшити прояви негативу через незадоволення монополією в уряді людей президента. Цілком імовірно, що В. Янукович у період свого правління з 2010 по 2012 рр. хотів сформувати лояльні групи з наблизених до нього олігархів, які були б зобов'язані йому можливістю максимізувати свій прибуток та без вагань виконували б його волю. Найбільш впливовими олігархами стали Р. Ахметов, Д. Фірташ і О. Янукович. Однак В. Янукович зробив спробу замкнути патронажно-клієнтарну мережу на своїй „сім'ї”, що, відповідно, не могло сподобатися іншим олігархам.

Перед В. Януковичем постала дуже серйозна проблема геополітичного вибору: підписання Асоціації з Євросоюзом, або ж інтеграція в Митний союз. На тлі економічної кризи держава потребувала інвестицій, тоді як президент роздумував, що буде вигідніше з точки зору отримання патронажного прибутку. Водночас на центральній площі Києва збирався студентський Євромайдан, офіційною метою якого було підтримання курсу на євроінтеграцію. 29 листопада 2013 р. Президент оголосив про відкладення

підписання угоди про Асоціацію з Євросоюзом, а вже вранці 30 листопада були розігнані на той час ще нечисленні й неозброєні протестанти. Цей прецедент зіграв провокативну роль і дав поштовх процесу, який у результаті вилився в Революцію гідності. Цю революцію можна розглядати як процес спроби старих і нових олігархічних груп сформувати нову патронажно-клієнтарну мережу, адже в найближчій перспективі режим Януковича спирався б виключно на „сім'ю”. Тим більше, як відомо, міцний неопатримоніальний режим можна повалити виключно шляхом революції чи перевороту. Янукович на той час, як відомо, вже втратив легітимність як з боку народу, так і з боку олігархії.

Кульмінаційним моментом політичної кризи стала відставка М. Азарова як сполучної ланки мережі президент-сім'я-партійний холдинг. З того моменту почав валитися режим: з неопатримоніальної мережі випала одна з ключових компромісних фігур. Взаєморозуміння між групами впливу ставало все менше, оскільки ніхто не хотів втрачати владу. Режим В. Януковича є переконливим прикладом того, як не можна поводитися патрону в неопатримоніальній державі. Упродовж 2010-2012 рр. продовжувався курс на грандіозне рентовидобування, що призвело до величезного зовнішнього боргу держави. Український політолог О.А. Фісун, ще у 2011 р. зазначав, що найбільш вірогідним розвитком подій може бути конфлікт президентської вертикалі з рентоорієнтованим бізнесом через спробу вертикалі президента отримати автономію від рентоорієнтованих гравців, включаючи й колишніх інвесторів з „Партії регіонів” [7, с. 82]. Після 2012 року президент інтегрував в патронажно-клієнтарну мережу свою нову власну клієнтелу, яка відразу прийняла нав'язані правила гри, проте це поглибило конфлікт інтересів між „сім'єю” і олігархами. Стара клієнтела поступово випадала зі сформованої президентом моделі клієнтелістських відносин, що логічно призвело до зменшення розмірів їхніх фінансових і політичних ресурсів.

Таким чином, В. Янукович в довгостроковій перспективі виявився непрагматичним політиком, і, не дивлячись на створення практично досконалої моделі неопатримоніального правління, не зміг в кризовий момент забезпечити політичне виживання системі й самому собі. У 1993 і 2004 роках сторони дійшли згоди шляхом укладення пакту еліт з метою не допустити грома-

дянський конфлікт. Але наприкінці 2013 р. такий пакт через низку причин був уже нездійснений, що уможливило, на жаль, складний конфлікт (переплетіння економічних, соціальних, політичних, зловнішньополітичних та інших його складових).

Під час революційних подій унаслідок договору між опозицією і В. Януковичем було здійснено повернення до Конституції 2004 р. Цей прецедент став предметом безлічі дискусій, адже всі добре пам'ятають функціонування політичної системи епохи В. Ющенко-Ю. Тимошенко, коли саме ця Конституція створила серйозне протистояння президента і прем'єра. Політична реформа 2004 р., безумовно, поверталася з метою формування нового уряду та призначенням компромісного прем'єр-міністра. Вона створює дві патронажно-клієнтарні вертикалі: президентську та прем'єрську, де прем'єр, маючи потрібні ресурси, може мати солідні повноваження. Поділ силового й фінансового блоку, а також наявність потужного партійного холдингу, здатне встановити реальний баланс або дисбаланс влади. Неопатримоніальна демократія 2005-2010 рр. знову в силі, але вже в іншій інтерпретації. Після вступу на посаду Президента П. Порошенка був оголошений курс на проведення восени парламентських виборів. Зрозуміло, в умовах чинної Конституції, а також постреволюційного процесу багато членів парламенту дискредитували себе як політики, а з іншого боку, президенту потрібен був власний партійний холдинг для побудови патронажно-клієнтарної мережі. Такої ж самої мети тримався А. Яценюк, який остаточно дистанціювався від „Батьківщини”.

На позачергових парламентських виборів у жовтні 2014 р. новостворена партія „Народний Фронт” А. Яценюка, яка являла собою об'єднання колишніх політичних діячів під час каденції В. Ющенко, представників великого бізнесу і комбатів добровольчих батальйонів, сенсаційно здобула перемогу на пропорційній основі. За кілька тижнів до виборів була ставка на лідера – А. Яценюка, що зумовило успішний результат. „Блок Петра Порошенка” посів друге місце. Перемога „Народного Фронту” за списками та високий рейтинг новоствореної президентської партії стали певною сенсацією. Але за мажоритарною складовою Блок Петра Порошенка” (БПП) посилив свої позиції у парламенті, до того ж, мажоритарні політичні гравці, як історично склалося, дотримуються партії президента [7]. Нові ви-

бори були покликані переконфігурувати розклад сил у парламенті. Такі партії, як „Народний фронт”, „Блок Петра Порошенка”, „Радикальна Партія О. Ляшка”, „Батьківщина” та „Самопоміч” як переможці у Революції гідності сформували широку коаліцію. До парламентської коаліції вступило понад 300 депутатів. Несподіваний успіх А. Яценюка на парламентських виборах сплутав карти П. Порошенка, який бачив на посаді прем'єр-міністра свого соратника В. Гройсмана. Тому за наявності нормального напівпрезиденталізму П. Порошенку не вдалося встановити суперпрезиденталізм.

Виходячи з поточних подій, президент і прем'єр-міністр, володіючи партійними холдингами, можуть впевнено створювати власні патронажно-клієнтарні мережі. Питання в тому, що контроль над асамблеєю може бути досить хитким через те що „Блок Петра Порошенка” і „Народний Фронт” є досить молодими партійним проектами, але поки що партійний ресурс дозволяє реалізувати обом лідерам свою політику. Факт формування широкої коаліції свідчив про те, що в розпал політичної кризи зроблена серйозна спроба консолідації парламенту, в якому, крім рентоорієнтованих гравців, зібрані актори з різними інтересами. Така коаліція сформувала квотний уряд, де залежно від результатів виборів кожна партія, що входить у широку мережу, отримала своє представництво, що дозволило П. Порошенку та А. Яценюку розділити зони впливу між собою.

Проблема полягає в тому, як будуються відносини двох головних клієнтелістських мереж. П. Порошенко є сильним лідером, отже, його завданням є повернення конституційного суперпрезиденталізму, який посилив би його президентську владу. На сьогодні можливість конфлікту підігривається різними сторонами, однак обидва лідери чудово розуміють, що крах політичного режиму в ситуації незавершеного конфлікту на Сході України може в кінцевому підсумку призвести до колапсу держави. Перед А. Яценюком постало завдання закріплення своїх позицій, які стали надто хиткими. На наш погляд, політичну кризу можуть також спровокувати групи, які слабо інтегровані в обидві патронажно-клієнтарні мережі. До того ж зростає рейтинг партії „Самопоміч”, що означає зацікавленість львівської групи інтересів вийти на загальнонаціональний рівень впливу на політичні рішення. Начаси

ми бачимо відносно стійкі відносини в цьому тандемі П. Порошенко-А. Яценюк, посади в уряді поділені, і принаймні відкрито про конфлікт поки ніхто не говорить. Певні політичні скандали свідчать про те, що альтернативні групи в оточенні Президента зацікавлені в зміні прем'єр-міністра. Варто зазначити, що тиск на другу особу в державі є дуже серйозним, і такий тиск є досить об'єктивним. Хвиля скандалів почалась і навколо оточення Президента, що пояснюється розпачатою реалізацією політики „деолігархізації”. Це зрештою загострює вже наявний конфлікт з певними фінансово-промисловими групами. В умовах неопатримоніальної демократії конкурентно-демократичний розділ патронажно-клієнтарної мережі неминуче знову продемонструє свою конфліктогенний характер.

На наш погляд, важливо проаналізувати нинішню ситуацію з позиції функціонування режиму В. Ющенка-Ю.Тимошенко, не тільки через коливання конституційного маятника у бік напівпрезиденталізму й зниження вартості призу, але й тому що сьогодні при владі ті самі політики, які за часів президентства В. Ющенка були на других ролях, але добре знаються на схемах функціонування того режиму, оскільки були інтегровані в вертикаль Президента. Не дивно, що багато хто порівнює нинішню „партію влади” з владою 2005-2010 рр. Тандему П. Порошенко-А. Яценюк вдалося побудувати широку коаліцію, до якої ввійшли всі можливі партнери, чому посприяв Євромайдан. Це призвело до того, що дві патронажно-клієнтарні вертикалі все-таки вдалося побудувати. До того ж, А. Яценюку відносно вдалося створити партійно-парламентський ресурс на основі „Народного Фронту”.

Таким чином, під час військових дій П. Порошенку та А. Яценюку вдалося усунути політичних опонентів, розділивши між собою перемогу на позачергових парламентських виборах, не допустивши створення інституціоналізованої опозиційної вертикалі альтернативних олігархічних груп. З іншого боку, ні президент, ні прем'єр-міністр не змогли створити єдину партію влади і суттєво покращити свої позиції, оскільки не дивлячись на партійно-парламентський ресурс, їхні партії отримали не так багато місць в парламенті, на які вони розраховували. З одного боку, це блокує можливість прямого „наїзду” один на одного, з іншого боку, Президент має підтримку мажоритарників, які увійшли до

його фракції, а також може розраховувати на підтримку позафракційних груп, і, як показало голосування за призначення Генерального прокурора України, – Опозиційного Блоку. Тому, на наш погляд партійно-парламентський ресурс потенційно все-таки сильніше у Президента, який у перспективі здатний встановити контроль над асамблеєю, який є ключовим в умовах повернення Конституції 2004 р. А. Яценюк у свою чергу отримав легітимність виходячи з результатів парламентських виборів. За партійними списками його партія посіла перше місце в Україні, крім того, він має свою власну команду. Однак, як бачимо, обидва лідери мають неоднозначну клієнтелу, оскільки їхні команди формувалися надто поспішно.

Таким чином, складно стверджувати чи має хтось наразі контрольний пакет влади, оскільки неможливо передбачити, як далі складатиметься політична ситуація в Україні в умовах геополітичного тиску з боку міжнародних акторів. Сьогодні не існує партії-патрона, навколо якої об'єдналися б інші гравці, є тільки дві могутні партії, які змушені спиратися на інших учасників парламентського процесу для прийняття рішень. Тобто ми спостерігаємо за тим, як більш-менш стійко тримається баланс неопатримоніальних можливостей двох вертикалей влади. Але ніхто сьогодні не зможе сказати точно, чи існує конфлікт між прем'єр-міністром і президентом, або ж це просто непорозуміння по деяким питанням.

Все ж таки можна припустити, що цей режим має свої особливості. Ще при режимі Ющенко-Тимошенко запасним плацдармом для Президента був Секретаріат національної безпеки та оборони України. За допомогою РНБО В. Ющенко намагався створити паралельний центр влади, який контролював би всю виконавчу владу. Закон прописаний таким чином, що РНБО може за певних умов втручатися у діяльність органів державної влади, виходячи з можливих проблем національної безпеки, під загрозу якої можна підвести різні аспекти. П. Порошенко, який займав цей пост в часи президентства В. Ющенка, ставши Президентом, скандально продавив через парламент поправки до Закону про Секретаріат національної безпеки та оборони України. Зміни в законі були прийняті з порушенням Конституції, та привели до цікавого підсумку. РНБО тепер сам визначає свої повноваження і порядок денний, тоді як регламент вводиться в дію указом президента України. РНБО тепер може приймати рішення, а не тільки

подавати пропозиції Президенту, до того ж, створює Стратегію національної безпеки держави, до компетенції якої можуть входити абсолютно різні питання.

Фактично РНБО має право „приймати рішення щодо невідкладних заходів” і стає органом, який вирішує питання надзвичайного стану в державі, а також координує власні рішення. Також Секретаріат національної безпеки та оборони України отримав право втручатися в діяльність органів державної влади, якщо це дозволить його ж регламент і стратегія. Згідно з новим законом, Президент сам вирішує, хто буде входити в цей орган, і з подачі Секретаря затверджувати посади. Таким чином, трансформація РНБО дозволяє йому самому визначати межі своїх повноважень, виходячи зі свого Регламенту. П. Порошенко створює потужну патронажно-клієнтарну підмережу Президента, і, відповідно, посилює свою вертикаль. Секретар РНБО А. Турчинов отримує повноваження контролю над органами виконавчої влади, з іншого боку, він залишається підконтрольним президентові [8]. Такими були кроки зміцнення силової вертикалі Президента. Внаслідок цього П. Порошенко отримує відомство, яке, на думку деяких експертів, робить О. Турчинова віце-президентом і створює паралельний уряд. У такому випадку, це прямий удар по позиціях А. Яценюка. Після низки скандалів у Кабінеті Міністрів, а також невиконання реформ, А. Яценюк стає заручником ситуації. Протистояння з П. Порошенко може бути фатальним для прем'єр-міністра. Реформування РНБО можна розглядати як підстраховку президента перед можливою кризою. Величезний потік критики а також конфлікти, спровоковані самим прем'єр-міністром можуть у майбутньому завершитися його відставкою. „Вертикаль” Порошенко може звинуватити команду Яценюка у провалі реформ та ініціювати відставку прем'єр-міністра, яку цілком можуть підтримати представники коаліції, позафракційні депутати а також „Опозиційний блок”.

Згідно з рейтингами, „Народний Фронт” А. Яценюка на сьогодні не проходить до парламенту, оскільки не долає прохідний бар'єр у п'ять відсотків. У разі конфлікту П. Порошенка і А. Яценюка цей варіант цілком прогнозований, і тоді А. Яценюк шляхом перевиборів буде вимкнений з гри. Відповідно, це не в його інтересах, і зараз іти на відкритий конфлікт він не має наміру. Однак можна з упевненістю передбачати, що

відставка прем'єр-міністра в майбутньому все-таки відбудеться. Дедалі частіше поширюється інформація про те, що команда А. Яценюка веде переговори з Президентом про об'єднання. З одного боку, це шанс для прем'єра на порятунок, з іншого – рейтинг П. Порошенка також помітно знизився за короткий термін його президентства, і об'єднання двох політичних партій і лідерів швидше за все зведе їхню підтримку нанівець. Це власне, зіграє на руку таким партіям як „Батьківщина” та „Опозиційний блок” і новим політичним проектам. У свою чергу, А.Яценюк протистояти президентській вертикалі начасі практично не в змозі. Посилення силового блоку законом про РНБО збільшило повноваження П. Порошенка, а підконтрольний йому БПП та позафракційні бенефіціари у будь-який момент можуть допомогти йому у розв'язанні можливих проблем. Існує ймовірність деінституціоналізації партійно-парламентського ресурсу П. Порошенка, однак, на нашу думку, у нього достатньо важелів для вирішення конфліктів такого роду. Якщо спочатку можна було говорити про паритет сил за наявності напівпрезидентської Конституції і партійно-парламентського ресурсу, то зараз ми спостерігаємо тиск певних груп впливу на А. Яценюка та його дискредитацію. Але тиск йде також і на Президента країни, діяльність якого ознаменувалась глибокою економічною кризою, а популістські обіцянки не були виконані. Однак на користь обом лідерам грає ослаблення інших впливових олігархічних груп. У випадку відкритого конфлікту А. Яценюка та П. Порошенка, а також розпуску парламенту останнім, коаліція можлива лише за участі мажоритарників, позафракційних, а також „Опозиційного блоку”. На нашу думку, і А. Яценюк і П. Порошенко є заручниками ситуації, що склалася, однак, право вирішального „вето” залишається за президентом, у якого сильніший ресурс для укріплення патронажно-клієнтарної мережі. Сьогодні вертикаль Президента почала нарощувати свій вплив. Це спонукало „Радикальну партію” вийти з коаліції, через що підвищилась кількість позафракційних депутатів, великий тиск чиниться на А. Яценюка. Партія „Народний Фронт”, як і прогнозувалось,

дуже інтенсивно втрачає свій політичний капітал, і навіть вирішила не йти на місцеві вибори, тоді як „УДАР” В. Кличка остаточно об'єднався із „Солідарністю” П. Порошенка. Результати місцевих виборів, як ми й гадали, негативно вплинули на позиції Прем'єра та його партії, а крім того, підтвердили падіння авторитету й популярності „Народного фронту”. Партія президента на місцевих виборах показала неоднозначний результат, який чітко вказує на плюралізм суспільної думки в країні та неможливість сьогодні побудувати патронажний партійний холдинг, який став би міцною мережею, пов'язаною з партійним представництвом на місцях. Але припускаємо, що патронажно-клієнтарна мережа П. Порошенка з успіхом подолає цей виклик, тоді як вертикаль прем'єра може зникнути з орбіти прийняття рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fisun O. Rethinking Post-Soviet Politics from a Neopatrimonial Perspective / O. Fisun // Democratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization. – 2012. - Vol. 20, No. 2. – P. 87-96.
2. Мацєвський Ю. Смена, транзит или цикл: динамика политического режима в Украине в 2004-2010 г. / Ю. Мацєвський // Полис. – 2010. – № 5. – С.17-37.
3. Фисун. А.А Украинская неопатримониальная демократия: формирование, специфика и тенденции развития / А. Фисун // Ойкумена . – 2011. – Вып.8 . – С. 119-127.
4. Партійна система України після парламентських виборів -2012: аналіт. доп./ за заг. ред. О. А. Фісуна; Регіон. Філіал НІСД у м. Харкові. – Х.: Золоті сторінки, 2012. – 116 с.
5. Белополюський. Н. После 2013 года Украину ждет полный дефолт и кризис [Електронний ресурс] / Н. Белополюський. – Режим доступу: <http://www.kp.ua>
6. Бондаренко К. Второе правительство Азарова является правительством „семьи” и Ахметова [Електронний ресурс] / К.Бондаренко. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/news/~/293676>
7. Динаміка політичного режиму в Україні (прогнозний аспект) / за заг. ред. д. політ. н. О. А. Фісуна; РФ НІСД у м. Харкові. – Х.: Золоті сторінки, 2011. – 116с
8. СНБО спеціального призначення: Автономная власть Турчинова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://112.ua/statji/snbo-specialnogo-naznacheniya-avtonomnaya-vlast-turchinova-166592.html>